

משלתן שלמה

עיונים ופנינים כפרשה בבית מדרשו ושיעוריו של
הגאון הניקרא רבי שלמה יהודה בארי שליט"א

פרשת כי תשא

תש"ז
72

מדוע נתקשה משה במטבע של מחצית השקל

זֶה יִתְּנוּ כָּל הַעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל (ל, יג). אחז"ל (תנחומא תשא ט-י; במדב"ר יב, ג; ירושלמי שקלים פ"א ה"ד) שכמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה, ואמר לו זֶה יִתְּנוּ, כזה יתנו. כי אמר משה, מי יוכל ליתן כופר נפשו, דהלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו¹ (איוב ב, ד) ועדיין אינו מגיע, שנאמר (תהלים מט, ח-ט) אֶח לא פָּדָה יַפְדֶּה אִישׁ, לא יתן לאלהים כְּפָרוֹ, וְיִקְרַ פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ, אמר לו הקב"ה, איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן, זֶה יִתְּנוּ. וביאר האלשיך, שנתקשה משה כיצד כסף מועט יהיה פדיון נפש מגזירת מיתה. ובדרשות חת"ס (ה"א, קיה), הביא את דברי הרמב"ן, שמשה רבינו מלך גדול היה, וקבע לו מטבע כסף בישראל, וקרא לו 'שקל'², וביאר עפ"ז, שנתקשה מרע"ה מה יטביע על המטבע, כי צורה אסור לחקוק, ולכתוב שמו 'משה מלך', או 'רבן של ישראל', לא היה ראוי לו מחמת ענותנותו, ואם יכתוב עליו 'שקל הקודש', אינו עובר לסוחר אצל תגרי נכרים כמובן, לכן הראהו השי"ת מטבע של אש כתוב עליו 'משה רבן של ישראל', ואותה ממש הראה לישראל, וכן נטבע המטבע.

טעם שהיו צריכים לתת מחצית השקל דווקא

הַעֲשִׂיר לֹא יִבָּהּ וְהֵדֵל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל (ל, טו). כתב האלשיך (ל, יג) בשם מהר"ש אלקבץ, שעל כן היה צריך כל אחד להביא מחצית, כדי להורות להם את יחס אחדותם, לבל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחבירו, כי אם כאילו כל אחד חצי, ובהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה אחד שלם. וכן כתב בספר אור צדיקים³ (כי תשא, כד ע"א), שעל כן לא צוה שיתנו מדה אחת או שקל אחד שיהיה שווה כמו זה המחצית, ויהיה דבר שלם, כי בהיות שהמחצית השקל היה כופר נפש, ואם היה כל אחד נותן שקלו, היה מתגאה ויאמר אני לבדי איש אחד נפרד, ואינו כן, כי כל ישראל ערבים זל"ז, לכן אמר 'מחצית', כלומר אני מחצית אחד וחברי מחצית אחד מצטרף לאחת. וכ"ה בספר בינה לעתים (דרוש כ) בשם חשובי המפרשים. והנה הביא זאת החיד"א (פני דוד תשא, ה) והרחיב והוסיף, שמהשקלים לוקחים קרבנות צבור תמידין ומוספין, והקרבנות אינם מכפרים אלא כשישראל הם באחדות אחד, וכל איש יחשוב טעם לצייין בזה לדברי האברבנאל (ריש פ' כי תשא), שבעבור שלא היה ביניהם כסף אחר אלא המטבע שהיה שקל אחד, היו מבקעים אותו לתת חציו, וזהו דָּקֵק לְגִלְגֶּלֶת⁴ (לח, כו), כי היה הבקע הוא החצי השקל שייבקעו ויחתכו בשנים.

¹ לרבי ישראל די קוריאל, אחד מארבעת החכמים שהוסמו על ידי ר' יעקב בירב מחדש הסמיכה, וישב בבית הדין לצידם של מרן הבית יוסף והמב"ט.

² וביאר מהר"א פולדא על הירושלמי (שם), ש'גרמים' הוא שם מטבע שהיה בימי משה, והוא עולה ב' מעות, וא"כ ששה גרמיסין הן 'ב' מעות, שהם ב' דינרים, שהם 'שקל', שהוא חצי סלע, שהוא מחצית שקל דאורייתא. ובמוסף הערוך (ערך גרמס וערך אסתריא) ביאר, שהגרמיס הוא משקל יוני, והוא אחד מכ"ד באונקיא, ו'שקל' הוא חצי אונקיא, א"כ מחצית השקל הוא רבע אונקיא, שהוא ב' דרכמים, ע"ש כל הענין.

³ ועוד איתא בזה"ק (בלק, קצד). שהשלושת אלפי איש שנפלו מן העם, הם בניו של בלעם ששקולים כג' אלפים.

⁴ וכעין זה הוא בתנחומא (אמור יא), ע"ש כל הענין.

⁵ ו'לפי' צריך לומר שהיו הערב רב מעורבים לגמרי עם ישראל, ובזה התקיים מאמר משה (שמות לב, כז-כט) 'עֲבָרְוּ וְשִׁבְעוּ מִשְׁעָר לְשַׁעַר בְּמַחְנֶה, וְהָרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קָרְבוֹ וְגו', מלאו יְדָכֶם הַיּוֹם לַה' פִּי אִישׁ בְּגִבּוֹ וּבְגָחִיו, כלומר שנשא בנו אחת מהערב רב, והרג הסב את בנו, ו'בני בניו הרי הם כבנים' (יבמות סב).

שהוא הוא 'חצי נפש', נעשים שניהם נפש אחד. וע"כ היה צריך להיות 'מחצית', לומר שאך כשנראה ע"י המנין שהם נפרדים, באמת הם כולם לאחדים, שע"ז שורה השכינה בישראל. והוסיף עוד, ששמע אומרים, שזאת היתה כוונת אסתר שאמרה 'לָךְ כְּנֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים' (אסתר ד, טז), היינו אמור להם דברי כבושים שיהיו כולם באחדות אחד. לפי שאסתר רצתה שיתענו, כי התענית במקום קרבן, והרי הקרבן אינו מועיל כי אם כשהיה באחדות אחד, ע"ש כל הענין.

טעם שלא נתכפר עוון העגל לגמרי ע"י מחצית השקל

וְהָיָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכוֹן לְפָנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם (ל, טז). אחז"ל (תנחומא תשא ד י; ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג) שאמר הקב"ה, על שחטאו בשש שעות בחצי היום, יתנו מחצית השקל שהוא ששה גרמיסין⁵. והחת"ס (עה"ת, דברים א, א; ספר זכרון, לד ע"א), הביא בזה את דברי רש"י (לב, ד), שהביאו לעגל ק"ה ככרות, כמנין 'מסכה', וביאר ע"פ מה שכתבו התוספות (שבועות מד: ד"ה התקבלה, ובכמה מקומות בש"ס) שמשקל הזהב י"ב פעמים יותר מן הכסף, א"כ ק"ה ככרות זהב עולים ט"ו מאות ככרות כסף, ונדבת מחצית השקל היתה עולה מאה ככר לשנה לצורך המקדש (רש"י שמות לח, כו), שהוא בכדי לכפר עוון העגל, נמצא בט"ו שנה היו ט"ו מאות ככר, והיה מתכפר עוון העגל לגמרי. אלא שבמדבר לא שקלו אלא שנה אחת, אבל בשנה שניה מששלחו מרגלים היו נזופים ולא הקריבו קרבנות שוב (חגיגה ו:). כי היו נזופים (יבמות עב), נמצא לא נתכפר אלא חלק אחד, ונשתייר חטא ד"י חלקים, והיינו שאמר משה רבינו ע"ה (דברים א, א) 'וחצירות', שהוא חטא המרגלים (ספרי דברים א), גרם 'וד' זהב', שנשאר ד"י חלקים מחטא העגל של זהב.

עיקר חטא העגל היה ע"י הערב רב

וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וְיֵאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים (לב, א). הנה מבואר בזה"ק (כי תשא, קצא), שעיקר חטא העגל לא היה אלא ע"י הערב רב⁶, וכן הביא רבינו בחיי (ויקרא כב, כז) בשם מדרש⁷, שע"כ עשה הקב"ה את השור ראש לכל הקרבנות, כי בדק הקב"ה ומצא שלא עשו ישראל את העגל, אלא הגרים שהיו ביניהם, אלו ערב רב שנתגיירו בגאולת מצרים, שהם שאמרו לישראל 'אֱלֹהֵי אֶלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל' (לב, ד), לפיכך נעשה שור ראש לכל הקרבנות, להודיע שבדק ולא מצא בדברים ממש. ובהדר זקנים (לב, ז) הביא מדרש, שבא הקב"ה ושאל לעגל מי עשהו, אמר לו חמור, כלומר ערב רב שעלו עם ישראל ממצרים, ונקראים חמורים, שנאמר עליהם (יחזקאל כג, כ) 'בְּשָׂר חַמּוּרִים בְּשָׂרָם'. וצייין בזה מו"ר לדברי הש"ך עה"ת (בראשית א, א), שכל אלו שהרגו בני לוי היו כולם מערב רב⁸, אבל

¹ ובפרקי דר"א (פרק מז) איתא: ר' ישמעאל אומר, ה' אצבעות של יד ימינו של הקב"ה, כולם יסוד גאולות, אצבע קטנה הראה לנו מה לעשות בתיבה שנאמר (בראשית ו, טו) 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אִתָּהּ, אצבע שנייה לה, בה הכה את מצרים עשר. אצבע שלישית לה, בה כתב את הלוחות. אצבע רביעית, שהיא שניה לבהן, בה הראה למשה מה יתנו בני ישראל פדיון נפשם. הבהו וכל היד כולה עתיד הקב"ה להכות בהם את בני עשו שהם צרי, ואת בני ישמעאל שהם אויביו, שנאמר (מיכה ה, ח) 'תָּרַם יָדָךְ עַל צָרֶיךָ וְכָל אֹיְבֶיךָ יָצְרָתוּ'.

² ובנותן טעם לצייין בזה לדברי האברבנאל (ריש פ' כי תשא), שבעבור שלא היה ביניהם כסף אחר אלא המטבע שהיה שקל אחד, היו מבקעים אותו לתת חציו, וזהו דָּקֵק לְגִלְגֶּלֶת⁴ (לח, כו), כי היה הבקע הוא החצי השקל שייבקעו ויחתכו בשנים.

³ לרבי ישראל די קוריאל, אחד מארבעת החכמים שהוסמו על ידי ר' יעקב בירב מחדש הסמיכה, וישב בבית הדין לצידם של מרן הבית יוסף והמב"ט.

⁴ וביאר מהר"א פולדא על הירושלמי (שם), ש'גרמים' הוא שם מטבע שהיה בימי משה, והוא עולה ב' מעות, וא"כ ששה גרמיסין הן 'ב' מעות, שהם ב' דינרים, שהם 'שקל', שהוא חצי סלע, שהוא מחצית שקל דאורייתא. ובמוסף הערוך (ערך גרמס וערך אסתריא) ביאר, שהגרמיס הוא משקל יוני, והוא אחד מכ"ד באונקיא, ו'שקל' הוא חצי אונקיא, א"כ מחצית השקל הוא רבע אונקיא, שהוא ב' דרכמים, ע"ש כל הענין.

⁵ ועוד איתא בזה"ק (בלק, קצד). שהשלושת אלפי איש שנפלו מן העם, הם בניו של בלעם ששקולים כג' אלפים.

⁶ וכעין זה הוא בתנחומא (אמור יא), ע"ש כל הענין.

⁷ ו'לפי' צריך לומר שהיו הערב רב מעורבים לגמרי עם ישראל, ובזה התקיים מאמר משה (שמות לב, כז-כט) 'עֲבָרְוּ וְשִׁבְעוּ מִשְׁעָר לְשַׁעַר בְּמַחְנֶה, וְהָרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קָרְבוֹ וְגו', מלאו יְדָכֶם הַיּוֹם לַה' פִּי אִישׁ בְּגִבּוֹ וּבְגָחִיו, כלומר שנשא בנו אחת מהערב רב, והרג הסב את בנו, ו'בני בניו הרי הם כבנים' (יבמות סב).

ובפענח רזא (לב, ד) כתב, שבוודאי לא היו ישראל שוטים לומר 'אַלְהָ אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל', אלא שבשעה שעלו מן הים, היה טיט ורפש בשפתו, וראו בטיט הרגש כפות רגלי עגל מהמלאכים שהיו שם, ולכן עתה כשראו עגל זה חי, אמרו 'אַלְהָ אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל'. ורבינו אפרים (לב, א) כתב, ש'אַשְׁרֵי לְכֹהֲלֵי לְפָנֵינוּ' הוא ר"ת 'איל', כי אמרו ישראל לאהרן שיעשה להם איל למען יזכור להם הקב"ה אילו של יצחק בלכתו לפניו, ולא שהתכוונו לעבדו ח"ו, וכן חשב אהרן לעשות, ובא השטן ובלבל ויצא עגל, דכתיב (לב, ד) 'וַיֵּצֵא הָעֶגֶל הַזֶּה', מאליי. [וכ"ה בתוספות השלם (לב, א, אות יב)].

ששים ריבוא שעלו ממצרים נעלמו מן העין עם משה רבן, שנאמר (במדבר יד, לה) 'בַּמִּדְבָּר הָזֶה יִתְמוּ, כְּלוּמַר יוֹשְׁלָמוּ, אֲבָל עַל הָעֶרֶב רַב נֹאמַר וְאֵשׁ יִמְתוּ, כְּלוּמַר אוֹתָם שֶׁהֵם 'שם', שעלו לארץ כנען, שהיא רשות הקליפה, שבחטא העגל ירדה לשם הקליפה, הם 'ימותו', ולא אותן שהם כאן במדבר. כי שאר כל הדור לא נכנסו לארץ כנען, כי איך ירדו להכנס ברשות הקליפה, עי"ש כל הענין.

י"א שישראל טעו בעגל להחשיבו כמלאך קדוש, או כזכר לעקידה

כשיש באדם שפלות וענוה יכול לשמוע את קול ה'. כלומר שרואה כיצד כל הבריאה היא כולה תורה ואין דבר חוץ מהתורה ודיבור ה' יתברך

משיעור יום ב' תזריע תשע"ט

ועל זה השיבו הקב"ה (בראשית טו, יג) "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו'", היינו שיכנסו ישראל בעומק הגלות עד שער הנ, ושם יוציאו שוועה ויתגלה משה שהוא סוד הדעת, ומשם אוציאם לקבל התורה ולשער הנ' דקדושה, ובזה יזכו לארץ ישראל שהיא מדרגת שכינה (ורמז לו הקב"ה שאף שיגיעו למדרגת אדה"ר קודם שחטא, מ"מ מאחר ועתידים לחטוא בעגל, יתקנו זאת בשאר הגלויות כמ"ש "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנוכי" ופרש"י גם לרבות ד' מלכויות). והוא ענין היאבקות המלאך עם יעקב, שהיה לו עסק וויכוח עם המלאך בהשגות בגדולת ה', אם משיג הוא במדרגת מלאך או מדרגת שכינה, עד שנעשה שר למלאך (חולין ס' ע"א), וכמ"ש "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" (במדבר כג, ג), שהשיג דביקות במדרגת שכינה. ולכך כשירד יעקב למצרים אמר לו הקב"ה "ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו, ד), היינו שהבטיחו שאף שירד למדרגת מצרים אינו אלא לזמן אבל לבסוף יעלה למדרגת דביקות פנימית שהיא כנגד ארץ ישראל.

לכתחילה היה צריך כל אחד לשמוע את קול ה', ובדיעבד צריכים ישראל מנהיג שיביאם למדרגה זו

וכדי לתקן ענין הגאות ושנוכה לדביקות במדרגת שכינה, בחר הקב"ה במשה שיגאל הוא את ישראל (שמו"ר ב, ג), והטעם שהיה משה רבנו נאה בעיני ה' לגאלם הוא גודל הענוה שלו. כי רצה הקב"ה שיזכר כל ישראל לדביקות במדרגת שכינה ולשמוע את קול ה', ושהוא יתברך ימלוך עלינו בלא ממוצע, אלא שמפני שבחטא אדה"ר ירדו הבריות לגאות ואינם יכולים לשמוע את קול ה' כי אין אני והוא יכולים בעולם (סוטה ה' ע"א), בדיעבד צריך תחילה שילמדם משה רבנו

תורה ורואה את גילוי מציאות התורה גם מחוץ לבית המדרש, וגם לאחר הלימוד כשעוסק בענין חול שהוא כנגד ימי החול, רואה איך הכל מתקיים ומתנהג על ידי התורה.

**כל רצון האבות הקדושים היה על תכלית זה
שהוא דביקות במדרגת ארץ ישראל**

דהנה יש ב' מיני דביקות בה' ב"ה, יש דביקות שהיא ענין ששת ימי החול וכנגד מדרגת מלאך, כמ"ש במדרש (תנחומא משפטים ס' יח) ששמו של הקב"ה משותף עם כל מלאך כמ"ש "כי שמי בקרבו", ויש דביקות שהיא ענין שבת קודש שהיא מדרגת השראת שכינה ממש, כמ"ש "ילך נא הוי"ה בקרבנו" (שמות לב, לד). וכשזוכה האדם לתקן הדביקות במדרגת מלאך, שהוא כנגד ימי החול, יבוא למדרגת שבת, שיוכל לשמוע את קול ה' על ידי עסק תורתו ולידע את ה' יתברך, שבכל דבר שרואה בבריאה יראה בזה את גילוי אור ה' יתברך.

זהו ששאל אברהם אבינו את הקב"ה "במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו, ח), כי אברהם אבינו היה מכיר בחכמתו כל סדר ההשתלשלות, וראה שהכל הוא דביקות במדרגת מלאך שהוא חיצוני, עד שהסתכל בחכמתו על ארץ ישראל, וראה שבה הדביקות אינה במדרגת מלאך, והוא דביקות פנימית שלא עמד עליה בדעתו, ומאותה ענה חשק וחפץ בכל ליבו לזכות לדביקות זו ולגלותה, וכמובא כל זה בזוהר (לו לך ע"ח ע"א). אלא שידע שאי אפשר לזכות לדביקות זו הפנימית אלא על ידי ביטול הגאות ותיקון חטא עץ הדעת (שהיא גילוי רוחו של משיח, שהוא 'במה אדע' מ"ה הוא כנגד משה כידוע, 'אדע' הוא גילוי הדעת), ולכן שאל כיצד יוכלו זרעו לעמוד על מדרגה זו.

הנה לאחר חטא העגל אמר הקב"ה למשה, "ושלחתי לפניך מלאך" (שמות לג, ב), אבל משה לא חפץ בזה, ואמר "אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה" (שם שם, יד), ונענה משה בתפילתו כמו שאמר לו הקב"ה "ויאמר פני ילכו" שהוא השראת שכינה.

ולהבין החילוק בין מדרגת שכינה למדרגת מלאך, יש להקדים מהו ענין קול ה', דהנה קודם שחטא אדם הראשון היה שומע את קול ה' ולא היה חרד ומזדעזע, אבל לאחר החטא, כתוב "את קולך שמעתי בגן ואירא" (בראשית ג, י), כי ירד למדרגה שיש בה גאות, לכך היה יכול לשמוע את קול ה' ב"ה, כי קודם שחטא היה בענוה ובביטול גמור, לכך היה יכול לשמוע את קול ה', והמשמעות בזה היא, שבכל דבר שראה בעיניו, ראה בזה את קול ה' שהוא דיבורו של ה' יתברך בעשרה מאמרות, כלומר שהיה נגלה אצלו זה הדיבור של הקב"ה באותו ענין שהיה רואה, כי הקול מגלה את הדיבור, וכן בני ישראל הגיעו למדרגה זו בקבלת התורה כמ"ש "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כו, טו), כי חזרו למדרגת אדה"ר קודם החטא.

ולבוא למדרגה שיכולים לשמוע את קול ה', שהוא ביטול הגאות - אינו אלא על ידי התורה. כי בשעה שניתנה התורה, התמלא כל העולם כולו תורה, כמ"ש (במדבר יד, כא) "חי אני, וימלא כבוד ה' את כל הארץ" (אמרי פנחס, עולם ומלואו אות ו), כי הקב"ה טמן בתורה את כל הדרך לקירבה אליו והידיעה ממנו יתברך, ולא יוכל האדם לבוא לענוה ולשמוע את קול ה' אלא על ידי עסק התורה. ועיקר המשמעות של ירידת הדורות הוא בענין זה, שאין זוכים לשמוע את קול ה' יתברך על ידי התורה. כי כשלומד התורה כראוי שהוא כנגד שבת קודש, נתקנת דעתו כדעת

את דרך הענוה, ויביאם לפני ה' ב"ה נקיים מגאות, עד שימלוך עליהם הקב"ה וישמעו את קולו ממנו יתברך בעצמו.

וראה הקב"ה שמתוקן משה לגאול את ישראל, כי על אף שיינתן לו מעמד ומלכות, אין הוא מסתיר את ה' יתברך ומלכותו על ידי מעמדו. כי עיקר מה שנתן הקב"ה מנהיגים לעם ישראל, הוא כדי שילמדו את דרך התורה בענוה, ולהביאנו לפני ה' יתברך, משא"כ כשנשיא ומנהיג חפץ גם בכבודו ומעמדו, או שחושב שצריכים ישראל מנהיג "לכתחילה" ובאופן של קבע, מועל בזה בתפקידו וגורם לעצמו הסתלקות (קב הישר פ"ט), כי כל הנשיאות שנותן הקב"ה למנהיג הוא כדי שינשא את עם ישראל, ולכן נקרא משה 'בן עמרם' עם-רם, שמרומם מנשא ומגביה את ישראל, להביאם לפני ה' ב"ה, שיוכלו לשמוע את קול ה' בעצמם ובלא ממוצע. כי כל מה שיש מעמד ומלכות למנהיג, הוא רק מפני חטא אדה"ר, שנעשה על ידי זה ענין של גאות וגלות, לכן צריך שיאיר לנו המנהיג את הדרך בענוה לבוא לפני ה' ב"ה, לכן העיד הקב"ה שמושה עניו מכל האדם, כי ידע הקב"ה שכל מעמדו ומלכותו אינה אלא כדי להביא את ישראל לפניו יתברך, כי משה רבנו אינו ממוצע שמסתיר את ה' יתברך, אלא כל מטרתו הוא להפנות את ישראל מתוך ענוה ותפילה אליו יתברך, לכן כשהביא משה את ישראל לגאולה בפסח, להיות כבנים המסובים על שולחן אביהם, נעלם שמו מההגדה, ונרמז בזה שמאחר שהשלים בזה את עניינו אינו עומד להסתיר את ה' ב"ה. כי המחשבה שהמנהיג הוא ממוצע בעצם מהותו, הוא עבודה זרה (וזה היה השרש לפגם חטא העגל כמו שיתבאר).

משה לא רצה לילך בשליחות ה' יתברך, כי רצה שהוא יתברך יגאל וידבר עם ישראל בעצמו ובלא ממוצע

לכן כשהלך משה לרעות את הצאן במדבר, היה מרבה בתפילה על ענין זה שיזכו לגאולה ממנו יתברך בעצמו, כמ"ש "ומשה היה רועה" (שמות ג, א) שהיה מתוקן לגאולה (שמו"ר ב, ד) וגילה לו הקב"ה את הדרך לקץ, והיה עוסק במלאכתו זו, ובתחילה לא ירד אליו אלא מלאך ולא פנה אליו (שמו"ר שם, ה), כי היה המלאך ממוצע באמצע האש (שמו"ר שם), אבל כשראה את הסנה עצמו בווער בלא המלאך אמר (שמות ג, ג) "אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה", ואח"כ ירדה שכינה ודברה עימו (שמו"ר שם), כי לא חפץ משה שיגאלנו הקב"ה על ידי מלאך ושליח, אלא הוא יתברך בעצמו כמ"ש "אני ולא מלאך".

ואח"כ לא חפץ משה לילך בשליחות הקב"ה במשך שבעה ימים, כי חשש שתהיה הגאולה לדביקות במדרגת מלאך, לכן רצה שהוא

יתברך בעצמו ילך לגאלם ושלא על ידי שליח שהוא מדרגת מלאך, לכן אמר (שמות ד, ג) "שלח נא ביד תשלח", היינו שמאחר שזה מדרגת שליח ומלאך תשלח ביד המלאכים שאתה רגיל לשלוח בידם כמובא במדרש (שמו"ר ג, טו); והקב"ה לקחו בדברים (וגם הכריחו) לאמור שאף שהוא נשלח להוציאם אינו אלא כדי לגלות בהם דעת וענוה, אבל הגאולה היא למדרגה הגבוהה ביותר שהיא לשער ה' דקדושה, כמ"ש (שמות ג, יב) "וזה לך האות וגו' תעבדון את האלקים על ההר הזה" שהוא ענין מ"י יעלה בהר השם' שהוא שער הנו"ן. ולכן כתוב בגאולת מצרים 'אני ולא מלאך' (ילקו"ש בא רמז קצט), היינו לשלול הדביקות במדרגת מלאך.

משה הלך לדבר עם ישראל בשם ה' באופן זמני עד שילמדם את דרך הענוה ויוכלו לשמוע את קול ה' בעצמם

והסכים משה רבנו לילך לגאול את ישראל, ולדבר בשם ה', עד שייגעו ישראל למדרגה שיוכלו לשמוע את קול ה' בהר סיני, וזה שאמר לו הקב"ה "וזה לך האות... תעבדון את האלקים על ההר הזה", כלומר שאין הקב"ה מבקש ממנו אלא להביאם בענוה כראוי עד להר סיני, שיהיו ראויים לשמוע את קול ה', ואז ימלוך עליהם הוא בעצמו, שהוא שלימות הגאולה שיכולים כל ישראל לשמוע את קול ה'. כי תחילה צריך שילמדם את דרך הענוה שהיא דרך האבות, וזה מש"כ "דרך שלשת ימים במדבר", שהיו צריכים לילך תחילה בדרך של האבות הקדושים הנקראים ימים, בכדי שיוכלו לבוא לעמוד לפני ה' בהר סיני.

ובא משה אצל פרעה והודיעו שאף שנמצאים ישראל למטה בשפלות, בא הקב"ה בעצמו לגאלם, עד למדרגה הגבוהה ביותר, שיוכלו לשמוע את קול ה', והשיבו פרעה מדוע שולח הוא שליח וממוצע, ועל זה השיבו משה, שמפני שאין ישראל נקיים מהגאות, ולכן תחילה צריכים הם לילך שלשה ימים במדבר ולתקן את ענין הגאולה, ואז יתגלה אליהם הקב"ה בעצמו. ועל זה אמר פרעה "מי ה' אשר אשמע בקולו, וגם את ישראל לא אשלח", כלומר שאף אם אשמע אני את קול ה' לא אשלח את ישראל. ומאחר שהבין פרעה שעל ידי הגאות מעכבים הגאולה, אמר "תכבד העבודה על האנשים", כדי שיתרחקו יותר ויותר ממשה רבנו הענוה והתפילה, ולא יוכלו להגאל. ועל כן היה משה רבנו בצער, שמאחר שנמצאים ישראל כל כך בהסתרה, אמר "למה זה שלחתי, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך וגו'", שרצה שהוא יתברך בעצמו יתגלה במצרים ויגאלם, ולא על ידי שליח.

כשבאו ישראל להר סיני לא נתקן ענין הענוה בשלמות לכן לא היה בכוחם לשמוע את קול ה' יתברך

ואחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים במסות ואותות ומופתים נוראים, וראו את השפלת גאוות פרעה והמצרים, נתקן אצלם ענין הגאולה, וכן אח"כ תקנו בכל שעה את ענין הגאות בכל המידות והאברים בכל המ"ט ימים עד שבאו לפני הר סיני, וכל זה היה על מנת להביאם למדרגה שיוכלו לעמוד לפני ה' יתברך בלא ממוצע ויוכל אף גופם לשמוע את קולו יתברך, שהוא גילוי השגחתו ומלכותו כנ"ל. וציווה הקב"ה שיהיו פרושים ג' ימים, שהוא תיקון הגאות כפי דעת ג' האבות, והוסיף להם משה יום אחד מדעתו, כלומר מדרכו בענוה, כדי שיוכל להשלים את שליחותו בשלמות, ולא יזדקקו אליו ישראל עוד, כי הוא כל מהותו ורצונו של משה כמ"ש (במדבר יא, כט) "ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם".

ולאחר שהכין משה את ישראל לשמוע את קול ה' ב"ה, אמר לו הקב"ה "לך רד ועלית וגו'" (שמות יט, כד), שילך ויהיה יחד עם ישראל, והוא יתברך ידבר אל כל העם ובלא ממוצע, וכשדיבר הקב"ה ב' הדברות "אנוכי ה'" ו"לא יהיה", כבר לא היה ביכולת ישראל לשאת לשמוע את קול ה', כי עדיין לא נתקן הגאות בשלימות, וכביכול הוכיח בזה הקב"ה למשה שאע"פ שעלו ישראל במדרגה מאוד, הם עדיין אינם מוכנים לשמוע קול ה' כמ"ש (שמות כ, טו) "וינועו ויעמדו מרחוק" (שהיו נרתעים לאחוריהם י"ב מיל והיו מלאכי השרת באין להחזירן - רש"י שם), כי אינם יכולים עדיין ליקרב אצל השכינה בדביקות גמור, ועל כן אף שחפצו וציופו ישראל שימלוך עליהם הוא יתברך בעצמו כמו שאמרו "רצוננו לראות את מלכנו" (מכילתא דר"י, יתרו) - הסכימו שידבר עימם משה, כמ"ש "דבר אתה עימנו ושמעיה ואל ידבר עימנו אלקים פן נמות" (שם שם, טו), ועל זה השיבם משה "אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם", כלומר שאין לכם לחשוש שלא תזכו לשמוע את קול ה' בעתיד, כי רצה הקב"ה לנסותכם אם מוכנים אתם בביטול וענוה. וציווה הקב"ה על משה ליקח הלוחות הראשונות ולהביא את ישראל על ידם לגמר התיקון, שהוא על ידי הלוחות הראשונות והכניסה לארץ ישראל.

מאחר שהבינו שעדיין צריכים הם למשה טעו במהות ענינו והחשיבוהו כממוצע בינם לבין ה' יתברך ובאו לידי חטא העגל

ולכן בתחילה רמז הקב"ה למשה ואמר לו "לך רד ועלית", שאף שהנך יורד אל העם, לשמוע יחד עימם הדברות מ"מ הם לא יוכלו שאת לשמוע יותר מב' דברות, ולכן עתיד אתה לשוב ולעלות עד שיהיו ראויים לשמוע מה' יתברך את כל התורה. ומאחר שראו ישראל שאין הם יכולים בעצמם לשמוע את קול ה' וצריכים הם לממוצע, היו יכולים לבוא לטעות של עבודה

1- כי ישראל קבלו מיוסף "פקוד פקדתי", שהוא גאולה על ידו יתברך בעצמו, א"כ איך כעת יהיה גאולה על ידי שליח, ועל זה שאל לקב"ה "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם" והשיבו הקב"ה אה"ה אשר אה"ה" היינו שבעתיד לאחר הגלויות שיתוקן ענין הגאות אה"ה אני למלך עליהם בלא שליח ומלך בשר ודם.
2- כמו שאמרו במדרש ע"פ (שמות ג, י) "ועתה לכה ואשלחך" אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם (שמו"ר ג, ג).
3- כי היו צריכים באיתערותא דלתתא לתקן הענוה בכל האברים והמידות במ"ט ימי העומר, כדי שאף גופם ובשרם יוכל לשמוע את קול ה' כמ"ש (דברים ה, כג) "כי מי כל בשר אשר שמע קול א-להים חיים וגו' כמונו, ויחי".

זרה, על כן כשעלה משה למרום תיכף בתחילה הזהירו הקב"ה על עבודה זרה כמ"ש "לא תעשו איתי אלהי כסף וגו'", כי באמת משה במהותו אינו ממוצע בין ישראל לקב"ה, אלא כל תפקידו הוא להביאם ולהפנותם לקב"ה.

אבל הערב רב טענו בהבנת עניינו של משה רבנו, ולא חפצו להמתין ולצפות שילמדם משה רבנו ענוה ויכניסם לארץ ישראל וימלוך עליהם הקב"ה בעצמו, כי תפסו בדעתם שמשוה הוא ממוצע בניהם לבין ה' יתברך, והתייאשו מגילוי מלכותו יתברך בעצמו, כי מאסו בעבודה על מידת הענוה, ולכן באו להשוות את העגל למשה רבנו, בחושבם שמשוה רבנו ממוצע, וא"כ גם העגל הינו ממוצע בינם לבין הקב"ה, ומתוך כך באו ועשו עגל מסכה, שהוא עבודה זרה, ועל ידי זה איבדו את מדרגתם העצומה שהשיגו במתן תורה.

אחר חטא העגל יעץ הקב"ה שירדו למדרגת מלאך, אבל משה הביט בנצחיות והמשיך השראת השכינה

ולאחר שנעשה קטרוג ודין גדול על ישראל ריחם הקב"ה עליהם וכביכול יעץ למשה רבנו שאע"פ שמעלת הדביקות בשכינה היא המעולה והיא תכלית הכוונה, מ"מ מאחר שישאל נמצאים כל כך סמוך אצל השכינה, יכולים לבוא בקל לחרון אף ח"ו, שעל ידי זה יתעוררו עליהם דינים כמ"ש (שמות לג, ה) "רגע אחד אעלה בקירבך וכליתך", ולכן השיא הקב"ה עצה למשה שמעתה ילכו בדרך של דביקות במדרגת מלאך כמ"ש (שם ב, א) "ושלחתי לפניך מלאך", ועל זה עמד משה והרבה בתפילה שלא נרד בדרגה ח"ו, כי כי עסקו של משה רבנו היה הנצחיות והתכלית האחרון, שנזכה לפנימיות ארץ ישראל שהיא דביקות עם השכינה, אע"פ שיש בעבודה זו חשש גלות ודין, עד שמסר את כל ישראל וארץ ישראל על הדבר הזה ואמר (שם טו) "אם אין פניך הולכים אל תעלנו מה". ואמרו במדרש (תנחומא משפטים ס"י) "איני מבקש שילך מלאך עימנו אלא אתה, ואם אין אתה הולך, אין אנו זזים ממקומנו", כי כל ויתור יעקב לעשיו על העולם הזה, וכל צער גלות מצרים מסרו

⁴ וכמו שהביא כן בספר בעלי התוספות על התורה משם ריב"א.

האבות וישראל הקדושים אך ורק כדי לזכות לדביקות בו יתברך שהוא ביטול ואין גמור, שהוא דביקות במדרגת שכינה ולא במדרגת מלאך שהוא ענין ששת ימי החול.

כל הצרות שעוברים ישראל הם לתקן פגם חטא העגל, ומזה נזכה לשלימות הדביקות שאין שלימות אחריו

ובכח תפילת משה רבנו ביטל הקב"ה את הגזירה מעל ישראל, ומאחר והוציא הקב"ה דיבור מה שכתוב "ואשמידם", לפיכך חילק הקב"ה גזירה זו לכל הדורות כדי לתקן חטא העגל ולבוא למדרגה שהיו קודם החטא, ואכן כל השמדות והעקידות והצער והגלויות שעברו ישראל הם בשביל מה שנעשה בחטא העגל, ואם היו מוותרים על הדביקות בשכינה היו ניצולים מהעסק עם הדינים והגלויות, אבל כדי שנזכה לעתיד לבוא לדביקות בשכינה, עד שלא יהיה שום מציאות מלבד מלכות ה' ב"ה - מסרו ישראל את נפשם וויתרו לעשיו על כל העולם הזה. ועל זה אמר הקב"ה (שבוטות ט"ו ע"א) "הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח", שאע"פ שהצדיקים וכל ישראל בשורש נשמתם חפצו בזה בעצמם, מביאים כפרה בשם הקב"ה כביכול, שהוא סוד רבי עקיבא שמסר נפשו כנגד השכינה כמובא בדברי רבנו האר"י, כי רבי עקיבא תיקן זאת בשלימות, כמובא בגמ' (חגיגה י"ב, ב) דארבעה נכנסו בפרדס וכו' ור"ע לא טעה בדביקות מדרגת מלאך, אלא היה בדביקות בשכינה.

כל זמן שהיה משה חי הייתה השראת השכינה כמדרגת שבת, אבל בימי יהושע היו במדרגת מלאך עד שנזכה לעתיד לחזור למדרגת שבת והנה רצה משה רבנו בכל מאוודו להכניסם לארץ ישראל, כדי להשלים תיקון פגם הלבנה ושיזכו כל ישראל לדביקות במדרגת שכינה, ועל ידי מי מריבה שהיה גם הוא מחמת שעדיין לא היו ישראל שלמים בענוה, לא נכנס משה לארץ ישראל, אלא יהושע הכניסם, שהוא מדרגת מלאך, כי משה הוא מדרגת שכינה וכפני חמה אבל יהושע כפני לבנה (ב"ב ע"ה ע"א), כי כשהסתלק משה רבנו, נתגלה פגם הלבנה, וכדי לבוא לדביקות במדרגת שכינה היו צריכים תחילה לתקן הדביקות במדרגת

מלאך, וזה מה שאמר המלאך ליהושע (יהושע ה, יד) "עתה באתי" שבא בימי משה ודחה אותו כנ"ל (תנחומא משפטים ס"י ח), וכדי שלא יהיה כליון בשונאיהם של ישראל (כמ"ש "רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך"), נמשך התיקון במדרגת מלאך בשית אלפי שנים שהם כנגד ששת ימי החול, אבל לעתיד לבוא יתוקן פגם הלבנה, ויוכלו לשמוע את קול ה' על ידי עסק התורה, ויבואו לדביקות בשכינה כמ"ש "והיה אור הלבנה כאור החמה" (ישעיה ל, כו), שתתוקן מדרגת מלאך שהוא כנגד הלבנה ויבואו למדרגת דביקות בשכינה שהוא מדרגת משה ופני חמה.

דרך עסק התורה במדרגה של ימי החול כשאנו שומע את קול ה', היא שכל מגמתו בעסק התורה תהיה מפני שמחפש ורוצה את ה' יתברך

והכלל, שקול ה' יתברך טמון בתורה הקדושה, ועל ידי דביקות במדרגת שכינה שהוא עסק התורה לשמה ולימוד מתוך ענוה יוכל כל אדם לשמוע את קול ה' יתברך, והמשמעות בזה היא, שיהיה מגולה אצל האדם איך שכל הבריאה היא דיבורו יתברך, ואין דבר חוץ מהתורה. וכפי הענוה שיש באדם כך זוכה לראות המציאות כפי דעת התורה. ומחמת חטא העגל שנפלו בגאות, והתורה לשמה מתוך ענוה וביטול גמור לפני ה' ב"ה רחוקה ממדרגת האדם, צריך שיעסוק בתורה בבחינת ששת ימי החול, שהוא מדרגת מלאך ופני לבנה, והיינו שאף שעוסק בתורה ואינו שומע את קול ה' יתברך, תהיה כל כוונתו ומגמתו בעסק התורה מפני שרוצה את ה' יתברך, ובזה שלומד מתוך רצון למצוא את ה' יתברך על ידי התורה, היא תורה לשמה, ומתקן בזה את חטא העגל. כי שורש חטא העגל הוא מפני שלא רצו את ה' יתברך כדבעי. אבל כשלומד בתורה מתוך שרוצה את ה' יתברך מתקן זאת, עד שנזכה שיתוקן פגם הלבנה, כמ"ש והיה אור הלבנה כאור החמה, ויזכו הכל לדביקות במדרגת שכינה בב"א.

לציבור הקוראים היקר.

הדפסת העלון כרוכה בהוצאות רבות. כעת הצטברו חובות והעלון יוצא בצמצום והביקוש עצום. זכות גדולה למי שייטיב לזכות הרבים הצמאים לדעה את ה'.

בשורה משמחת

לבקשת רבים ניתן לשמוע בקו 'שיעורי הינוקא'

עובדות והנהגות מחייו, אורחותיו של הגאון הינוקא מו"ר שליט"א בשלוחה 4

מאת הגאון הרב יחזקאל משה שליט"א ות"ח נוספים. וכן בשלוחת המאזינים שלוחה 6.

כמו"כ ניתן להאזין לשיעורים האחרונים ומאמר יומי.

מספר הקו 02-5-306-506

האזינו ותחי נפשכם

הגליון יוצא כעת בכמות מצומצמת

המעוניינים לקחת חלק

בזיכוי הרבים יפנו במייל או בטלפון

וכן ניתן לתרום לאחזקת העלון

במספר הטלפון: 03-763-0585

שלוחה 1-2-7426

יש לציין את שם ההקדשה